

כן. וכל זה לרש"י ולרמב"ם אבל לא כן לתוס' דלדידהו לפני זמן איסורו אין שייך כלל ל"תשביתו", דזה דמהני הביטול, הרי זה כנ"ל, לשיטתם, מפני ששוב אין לו חמץ. וכל הדין של השבתה היא רק אחר זמן איסורו, ואז המצוה היא לכלותו ולבערו. אי"כ כשם שלר"י המצוה היא בחפצא - לכלות החמץ ע"י שריפתו, כן לרבנן המצוה היא לכלות החמץ, שהיא דין בחפצא גם לדידהו, אלא שסוברים שהכילוי יכול להיות ע"י כל דבר שמכלהו.

טו.

ולפ"ז מיושב שפיר תרוצו של הגר"ח בשיטת הרמב"ם, דס"ל כנ"ל דהשבתה ענינה ביטול בלב והחשבתו לעפר, כדעת רש"י. ולדידי' זהו באמת דין בגברא, לרבנן דק"ל כוותיהו. ולדידהו י"ל באמת כסברת הגר"ח דאי"ז נל"ע כלל, דמה שמקיים המצוה שלדידי' אין חמץ, אין נקרא שהלאו ניתק לעשה, וע"כ שפיר פסק הרמב"ם שלוקה משום ב"י וב"י. ומכל מקום קושית הגרע"א על הטור אף היא קושיא אלימתא, דהטור אזיל בשיטת התוס' והרא"ש שביטול הוא מדין הפקר (ע"י מחלוקת רש"י ותוס' בראש המס' בטעמא דביעור, ובלשון הטור ס"י תל"ד). ולדידי' אין שום יסוד לומר דרבנן נחלקו עם ר"י, וסברי דהוא דין בגברא, אלא גם לדידהו הוא דין בחפצא, ע"כ גם לרבנן חמץ אפרו מותר, דבמה שנשרף הוי נעשית מצותו גם לרבנן.

סימן לג : בענין הפריש חמץ תרומה

איתא בפסחים דף ל"ג: אבל הפריש חמץ תרומה ד"ה אינה קדושה, מה"מ אמר רנב"י א"ק "תתן לו", לו ולא לאורו. מתיב רב הונא בריה דר"י וכו' ל"ק כאן שהיה לו שעה"כ, כאן שלא היה לו שעה"כ וכו'. כי אתא רב הונא בריה דר"י אמר א"ק ראשית ששיירה ניכרין לישראל יצאה זו וכו'.

ובתוס' שם ד"ה א"ק הקשו דהא אכתי שיריה ניכרין לענין איסור הנאה של כילוי, ותיצצו וז"ל דדוקא טבל טמא אין מדליקין כדדרשינן את משמרת תרומות, בשתי תרומות וכו' אבל בטבל של חמץ מדליקין דלא אמרי אלא בשתי תרומות, עכ"ל.

ודברי התוס' תמוהין כפי שכבר עמד עליהם במהרש"א, דבלאו איסור חמץ נמי בכל טבל בין טמא בין טהור אין מדליקין, דהנאה של כילוי אסור בטבל בכלל עיי"ש. תו קשה דמאי חזית לרבויי מקראי דשתי תרומות תרומה טמאה ומיעטת תרומת חמץ ולא רבינן איפכא.

והנ"ל בביאור דבריהם דהנה זה ודאי צ"ל דלרב הונא בריה דר"י איסור טבל נשאר אף בטבל חמץ בין כשהיתה לו שעה"כ בין לא היתה לו שעה"כ, דהכי מוכח בהדיא בירושלמי בזה הענין, דהוא לא הביא כ"א הדרשה דראשית לחוד, ולבתר הכי אסיק דהמשתחוה לכרי בתר מירוח חייב עליו גם משום טבל גם משום איסור דע"ז. ובהשתחוה קודם מירוח נמי רק משום אאחע"א אתינן עלה, אבל אילולא זה משמע דהיה חל איסור טבל. ומשמע דאיסור הטבל איננו מקושר לדידה בדין הפרשה, ואף באין בו דין הפרשה בלא היתה לו שעה"כ, מ"מ איסור טבל חייל שפיר.

וכן אפשר להוכיח גם מסתמא דגמרא דידן דף ל"ה: לענין השאלה אי יוצא אדם י"ח בטבל, אי לא, דנימא דקאי דלא כרב הונא בריה דר"י.

ואף דלפי פירוש הפ"מ בירושלמי בהאי ענינא לענין תערובת עיסת חמץ ומצה לא משמע הכי, ומשמע דסובר דאף בהיתה לו שעה"כ כשחל איסור חמץ נפקע דין הטבל מן העיסה, דכך מוכרח לומר שם לפי פירוש, מ"מ פירוש הק"ע מוכח יותר בירושלמי שם, מלבד מה שזה מוסתר מדינא דכרי ועיי"ש ואכמ"ל.

ובס' עונג יו"ט (סימן קי"ד) הביא להוכיח דלמ"ד דמחלקין בין היתה לו שעה"כ ללא היתה, יהיה הדין בהחמיצה מקודם, הפירוש דלא חייל נמי איסור טבל. והיינו משום דסובר דכל עיקר טבל אינו נובע אלא מחיוב ההפרשה, ובה שאין חיוב הפרשה ממילא אין מציאות לאיסור הטבל. מיהו כל זה הוא רק למ"ד דמחלק בין החמץ קודם להחמץ אח"כ. משא"כ להאי דלא מחלק, צ"ל דסובר דדין איסור טבל הוא דין עצמי שאינו קשור בחיוב ההפרשה. ולכן בכל אופן לא נפקע איסור טבל מחמת פטור ההפרשה כיון דאיסור זה איננו תולדה מחיוב הפרשה, כ"א להיפך.

ובהגהות הגרע"א כאן תמה דסברא זו דשיירה ניכרין לישראל הרי ל"ש רק במפריש אחמץ אבל לא במפריש אמצה. ובירושלמי ביאר זה משום דכל שא"א להפריש מיניה וביה א"א להפריש גם מיניה אמק"א. והנה ודאי דלא נעלם מעיני הבדולח של הגרע"א גמרי' ותוס' בכורות י"ב שהביא העונ"י הנ"ל דכל שא"א להפריש מיני' ומבי' גם ממק"א א"א. מיהת ודאי סבר דזה אינה סברא אלא כשנאמר דדין הטבל יפקע, אבל להאי מ"ד דאף בהיתה לו שעה"כ הדין כן, ולא מחלק בין היתה לו שעה"כ ללא היתה, בע"כ כיון דהתם נשאר איסור טבל (וכדמוכח מגמרא ל"ה הנ"ל) בע"כ אין למעטו ממצאות הפרשה לגמרי רק מפני חסרון צדדי דאין שירין ניכרין. וזה ל"ש אלא במפריש אחמץ וכנ"ל. האמנם הירושלמי דאעפ"כ תירץ כנ"ל דסובר דדין ההפרשה מחולק הוא לגמרי מאיסור הטבל, ואין הדבר הכרחי דכל טבל תהא לו אפשרות לחזור ולהיות מותר בהפרשה. ואה"נ דדין הפרשה בטבל זה ממועט לגמרי דא"א דיחול חיוב להפריש ממק"א, ואין בטבל זה מציאות של הפרשה, אבל מ"מ אין זה נוגע באיסור הטבל עצמו, דהוא נשאר באיסורו. ואין עניני איסור הטבל וחיוב הפרשה קשורים כלל וכלל בהדדי.

וזכינו מכל זה דלהאי מ"ד בין בשהיתה לו שעה"כ בין לא היתה דין הטבל נשאר לעולם, ודין ההפרשה נפקע לעולם אף בהחמץ אח"כ.

ומעתה נגש לבאור דברי התוס' הנ"ל, דהנה בזה יש להסתפק הא דריבתה התורה איסור הנאה של כילוי בטבל, אי הוא ג"כ איסור כאיסור אכילת הטבל וכנ"ל ואינו קשור בדין ההפרשה, דאז אף אי דין הפרשה יפקע איסור הנאת הכילוי מיהת

ישאר בעינו, וכמו איסור האכילה. או דנימא דאיסור הנאת כילוי אינו כאיסור האכילה והוא אינו נובע אלא מחיוב ההפרשה שיש על הכרי. דאז אם מפני איזה סיבה יפקע חיוב ההפרשה שוב גם איסור זה יפקע, כיון דהוא אינו אלא תולדה דחיוב ההפרשה הקודם ממנו והגורם לו.

וזהו כוונתם בתירוצם, דמאחר דחזינן דהכתוב בא לרבות רק שתי תרומות ובא למעט איזה מין שאין עליו האיסור, מסתבר דהכתוב בא להשמיענו דאיסור זה הוא רק כתוצאה מחיוב ההפרשה. ובא למעט דבכל מקום שאין חיוב הפרשה אין גם איסור הנאה של כילוי. ולכן כתבו דבטבל חמץ הרי נפקע דין ההפרשה לגמרי, צ"ל דאותו בא הכתוב למעט, דכיון דאין בו דין הפרשה שוב אין בו דין איסור כילוי, משא"כ תרומה טמאה דיש עליה דין הפרשה דהרי שייריה ניכרין לישראל וממילא היא אסורה בהנאת כילוי. וממילא ל"ק קושייתם דהרי שייריה ניכרין לענין איסור כילוי. דאין איסור הכילוי יכול להיות גרם לחיוב הפרשה, דהוא אינו אלא תוצאה ממנו, ואינו יכול להיות בשום אופן גורם להולידו ודו"ק.

סימן לד : תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת

א.

במשנה ראש פ"ד של ר"ה שנינו :

"יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ביי"ד, וכו'.

ובגמרא שם הובאה דעת ר' חמא בר חנינא שתקיעת שופר בשבת אסורה מן התורה. וזה ממה שנאמר בכתוב אחד 'יום תרועה', ובכתוב אחר 'זכרון תרועה', שבא ללמדנו שאם חל ר"ה להיות בשבת אין שם תרועה רק זכרון תרועה.

ורבא דחה זאת בשתי הוכחות: "אי מדאורייתא במקדש היכי תקעין? ועוד, הא לאו מלאכה היא דאיצטריך קרא למיעוטי", וכו'.

ומסיק רבא, שאין תקיעת שופר בשבת אסורה מן התורה אלא מדרבנן, ומצד גזירה דרבה, שגזירים שמא יוציאנו ברה"ר כדי ללמוד התקיעות.

מסקנת הגמרא בבבלי היא, שאין איסור תקיעה בשופר בשבת מן התורה, ונדחו דברי ר' חמא בר חנינא. עפ"י זה מסביר הר"ן תקנתו של ר"י בן זכאי משחרב ביהמ"ק לתקוע במקום שיש בו ביי"ד, "משום דהתם נמי ליכא למיגזר מידי, דאימת ביי"ד עליהם".

ב.

אולם הירושלמי מבאר באופן אחר דין משנתנו. ולפי הירושלמי תקיעת שופר בשבת יש בה איסור תורה. שם מובאת הדרשה דלעיל משינוי לשון הכתובים "יום תרועה" - "זכרון תרועה", ללמדנו ההבדל שהובא בבבלי, שבשבת אין שם אלא זכרון תרועה. ועל הקושי שבהבדל בין המקדש לבין המדינה, מתרץ הירושלמי עפ"י מה שאמר הכתוב: "באחד לחודש ... והקרבתם", שבמקום הקרבת הקרבנות, שהוא גם המקום שבו ידוע הדבר שהוא "אחד לחודש" - דהיינו במקדש, ששם מקבלים עדות החודש - והקרבתו אף הם קרבים שם, שם תוקעים גם בשבת.

וזהו מסקנת הירושלמי, ולפיה תקיעת שופר אסורה בשבת בכל מקום, פרט לבהמ"ק, עפ"י דרשת הכתובים.

לפי מסקנת הירושלמי תמוה, היאך תיקן ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ביי"ד, מאחר שיש כאן איסור תורה. והרי הירושלמי לא הביא שום דרשה להתיר ביי"ד מחוץ למקום המקדש - מקום "והקרבתם". אמנם כן, בתו"כ מובאת דרשה בזה, שממה שנאמר בויב"ל "בעשור... בכל ארצכם", נדרש שם, שביובל התקיעות הן בכל הארץ, ואילו בר"ה (שחל בשבת) אין התקיעות "בכל ארצכם" אלא בפני ביי"ד בלבד. אולם כנראה מהדרוש עצמו, אין הוא אלא אסמכתא, שהרי אם כן, היה לו להביא דרשה זאת גם למה שהיו תוקעים במקדש, שהרי גם שם היה בית הדין שקידש החודש, וגם לא היה הכתוב עצמו צריך לתלות זאת ב"והקרבתם", דהיינו מצד שמקריבים שם קרבנות, כיון שביהמ"ק הוא מקום מושב ביי"ד הגדול; והרי משום זה ידוע שם שנתקדש החודש. ועוד, שאם כן, מה היה צריך ריב"ז לתקן, מאחר שזוהי דרשה מן הכתובים, וגם למה נתלה הדבר בחורבן ביהמ"ק, שהרי לפ"ז הדבר תלוי בבית דין, וזה בכל זמן ועידן. כן יש לראות מהברייתא המובאת בסוגייתנו שבני בתירה התנגדו לתקיעות בשבת, וריב"ז נקט בתכסיס בשביל לקבוע את העובדה. ואילו היתה זאת דרשה מן הכתובים היה לו להסמך על זה. ואם אמנם לפי הבבלי כל האיסור הוא מדרבנן, אך מן הסתם גם הירושלמי אינו חולק על גוף העובדה כפי שמובאת בבבלי מברייתא.

כן קשה לירושלמי קושיית רבא השניה, איך יתכן לאסור תקיעה בשבת, כיון שאין תקיעה מלאכה.

ג.

ה"טורי אבן" בסוגיא זו תמה גם על דעה זו שסוברת שתקיעת שופר בשבת אסורה מן התורה, ומביא להוכיח מכמה מקומות בש"ס, שאינו אלא מדרבנן:

1. מהגמרא במס' חולין דף פ"ד, שאמרו שם שספיקו דוחה יו"ט - היינו בטומטום, שהוא ספק זכר ספק נקיבה. ואם היתה תקיעה איסור תורה, איך הותר ספק מלאכה;

2. מהגמרא במס' שבת דף ק"ל, שם מבוארת דעת ר"א שמכשירי שופר דוחים את השבת. ומבואר שם טעמו, שדורש "יום תרועה" אפילו בשבת. וממה שהוצרך הכתוב להשמיענו זאת, שומעים אנו שגם מכשירי דוחים, שאילו לעצם התקיעה אין צורך להשמיענו, כיון שאינה מלאכה;

